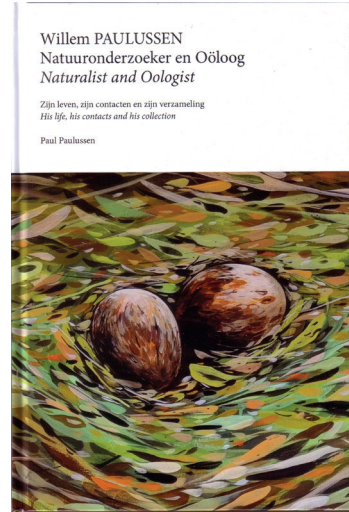
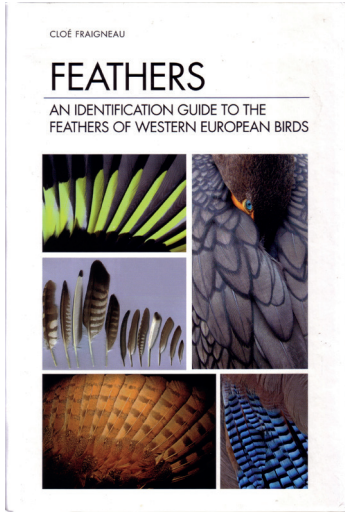


Nieuwe boeken geogst IV

Rob G. Bijlsma



Fraigneau C. 2021. Identification of feathers of the birds of Western Europe. Helm, London. Gebonden, 400 pp. ISBN 978-1-4729-7172-2. Euro 59.50.

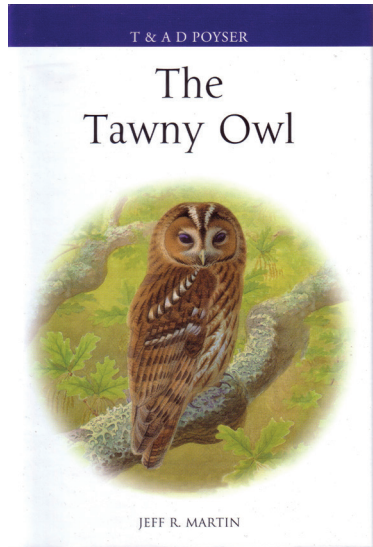
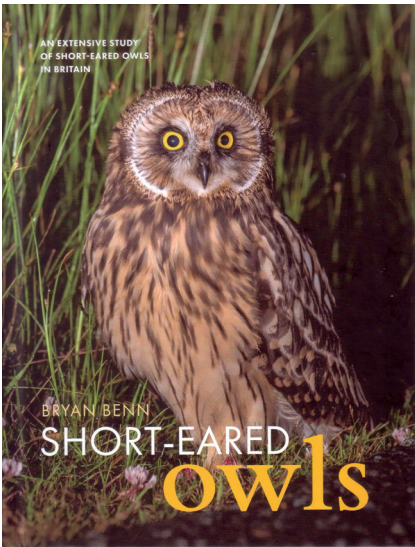
In het kader van ‘er kunnen niet genoeg boeken over vogelveren verschijnen’ is vorig jaar een update van Cloé Fraigneau’s *Reconnaitre facilement les plumes* verschenen. De Franse editie stamde van 2007, maar de huidige Engelstalige editie is feitelijk een volledig nieuw werk, fors formaat met een groot aantal tabellen en figuren die lengtes van slag- en staartpennen geven en die de relatieve lengtes van grote en kleine slagpennen grafisch uitzetten. De vele foto’s en plumaria zijn in determinatiesleutels geordend, met daarnaast een uitgebreide sectie met soortbeschrijvingen. De inleiding gaat grondig in op vorm, uiterlijk en functie van veren (noodzakelijke kennis om bij vondsten in het veld direct te weten om welke pennen het gaat), hun plaats in de vleugel (het accent ligt op vliegveren, maar kleine lichaamsveren komen ook aan de orde), en de terminologie die onvermijdelijk om de hoek komt kijken zodra je iets gestructureerd aan de orde wilt brengen. Zodoende kan het boek in eerste instantie als een hele opgave worden gezien, te meer daar complete secties de lengte van pennen als ingang hebben (de vele afkortingen vergen enige wenning; die hadden op een losse kaart, of op het schutblad verklaard kunnen worden, wat helaas niet is gebeurd; staat nu op pagina 4), maar wie zich daar doorheen werkt, zal snel zijn weg vinden. De kwantitatieve aanpak geeft een extra handvat voor de dolende die een veer heeft gevonden en graag wil weten bij welke soort die past. Tussendoor is er aandacht voor vergelijking van gelijkende soorten of soortgroepen (bijvoorbeeld: duiven, spechten).

Voor de afbeelding van de pennen zijn foto's gebruikt. Helaas gaat het nog steeds niet om complete plumaria, maar betreft het keuzes uit de slag- en staartpennen en kleine veren. Aan de andere kant: het is een ruime keuze, dus de lezer komt een heel eind door alleen te bladeren (en te weten hoe lang de gevonden pennen zijn, en welke pennen het zijn binnen vleugel of staart). De kwaliteit van het drukwerk is alleszins behoorlijk, nog niet zo eenvoudig als je veren goed wilt weergeven (vaak subtiele bruin- en grijs tinten). De lakmoesproef zit hem in de veren van zangvogels, grauwe veertjes doorgaans waar de subtiliteiten snel wegvallen op plaatjes; zo niet in Feathers. Van veel soorten wordt bovendien de hele vleugel getoond, handig voor de identificatie van slechtvalkprooien! In bijlagen worden gemiddelde lengtes van slag- en staartpennen gegeven, óók per soortgroep (zwemeend, meeuw, arend) maar zonder onderscheid naar sekse bij sterk seksueel dimorfe soorten. De opmaat voor een nieuw verenboek? Het zou me niet verbazen.

Paulussen P. 2021. Willem Paulussen: natuuronderzoeker en oöloog, zijn leven, zijn contacten en zijn verzameling. Eigen uitgave, Baarle-Hertog. 261 pp.

Zo fanatiek als er tegenwoordig veren worden verzameld, zo gretig waren nog geen eeuw geleden vogelaars bezig met het zoeken en uithalen van nesten. Uithalen ten behoeve van een eiercollectie. Halverwege vorige eeuw kwam daar de klad in, in gang gezet door wetgeving die vogels (en hun nesten en eieren beschermd). Niet dat daarmee het verzamelen van eieren helemaal verdween, het bleef nog lang onrustig binnen een circuit van doorgewinterde verzamelaars. Sowieso vormden de verzamelaars een eigen kaste, ook toen het verzamelen nog bon ton was en legaal. Iedereen kende iedereen, er werd driftig uitgewisseld en gehandeld in eieren, op massieve schaal door de grote jongens, maar op lokaal en regionaal niveau evenzeer. In dit boek wordt een inkijkje in die wereld gegeven, door de zoon van de eierverzamelende vader. Zijn verzameling wordt per soort benoemd, inclusief legselgrootte en vindplaats en -datum. In totaal betreft het 633 legsels van 259 soorten. Voor een lokaal actieve verzamelaar als Paulussen betekent het dat een aanzienlijk deel van de collectie is verkregen via ruilingen. Daarmee komt direct een interessant aspect aan de orde, namelijk de onderlinge contacten van verzamelaars binnen Europa (en voor een aantal: ook daarbuiten). Die staan met naam genoemd bij de betreffende legsels en krijgen ruime aandacht in de bulk van het boek. Daar zitten illustere types onder, als Frans Segers, Henri Wille (die langere tijd in Belgisch Congo vertoefde en daar samen met Léon Lippens een boek over schreef, met substantiële ondersteuning van Mobutu). In Nederland ging het vooral om Hellebrekers en De Vries. Verder waren er contacten met Zweden (legsels van Zwarte Ruiters zeer gewild, en omgekeerd Wespandief waar de verzamelaar actief in de Kempen gemakkelijk aan kon komen; zie ook voorplaat van deze Takkeling, gemaakt door de kleinzoon van Willem Paulussen), Frankrijk (René de Naurois, die nog pionierswerk heeft verricht op de Banc d'Arguin), André Claudon en André Labitte (namen die je in de oude *Alauda's* – het tijdschrift van de Franse ornithologische vereniging – frequent tegenkwam) en natuurlijk Engeland, waar verzamelen van eieren niet klein werd aangepakt en zelfs aparte eierverzamelersclubs bestonden (uitsluitend mannen, waaronder een niet

gering aantal mega-ego's à la Jourdain). In Duitsland was er contact met Wolfgang Makatsch, die vermoedelijk alle verzamelaars van de wereld kende en wiens collectie uiteindelijk >30.000 eieren bevatte (uitgebreid beschreven door E. Nowak: *Der Fall Makatsch*, in *Anz. Ver. Thüring. Ornithol.* 4: 267-304, 2002). In het Paulussen-boek wordt uit de eerste hand verteld over hoe het er aan toe ging, en vooral hoe de wind geleidelijk uit een andere hoek ging waaien en verzamelen van eieren 'not done' werd (en wettelijk verboden). Een deel van de collecties is uiteindelijk in natuurhistorische musea terechtgekomen, maar veel is verloren gegaan. Slechts weinig verzamelaars hadden een wetenschappelijke inslag; het verzamelen (in het veld zijn), de eieren sec, dat was voor velen voldoende. Dat de eieren tegenwoordig ook andere toepassingen krijgen (genetisch materiaal, eischaaldikte in verband met DDT-gebruik), is een geluk bij een ongeluk.



Benn B. 2021. Short-eared Owls: an extensive study of short-eared owls in Britain. Eigen uitgave, Kent. Gebonden, 430 pp. ISBN 978-1-8384800-0-4. Euro 43.- Boeken over uilen zijn niet aan te slepen, grotendeels gevuld met meer van hetzelfde maar soms duikt er iets op dat afwijkt. Zo zijn er boekenplanken volgeschreven over Kerkuilen, maar is het aantal boeken over Velduilen beperkt. Vandaar de blijde verrassing van Bryan Benn, een fotograaf die jarenlang achter Velduilen heeft aangehobbeld. Voor wie op zoek is naar wetenschap, is dit boek minder geschikt. Het is een echt fotograferenboek, de plaatjes maken het verhaal, en dat verhaal wordt levendig verteld maar nauwelijks met cijfers onderbouwd. Hier en daar duikt een kaartje op, of een tabel met van minuut tot minuut gedragswaarnemingen. Dat laatste is – buiten het fotograferen om – de belangrijkste interesse van de schrijver. Zijn waarnemingen zijn gebaseerd op duizenden uren veldwerk in alle maanden

van het jaar, van Kent tot de Outer Hebrides en Orkney. Dat staat garant voor een hoop waarnemingen, die min of meer thematisch zijn geordend: habitat inclusief broed- en slaappleaatsen, geluiden, voedsel en jachtgedrag, broedgedrag, dagindeling, intra- en interspecifieke ontmoetingen, sterfte, trek en dispersie. Dat alles uitgebreid gelardeerd met uitgesponnen anekdotes, die bij elkaar een goed beeld geven van wat Velduilen doen en laten. Gelukkig is er een uitgebreid register toegevoegd, waardoor de toegankelijkheid van het boek enorm is verbeterd. Aan het eind van het boek volgt de ontboezeming dat veel van zijn observaties zich overdag afspeelden (nogal wiesdes als je fotograaf bent), maar dat hij overweegt ook het nachtelijke leven van de uilen te gaan volgen/fotograferen. Er kan dus een nieuw boek verschijnen, ongetwijfeld een *labour of love*, net als het onderhavige. Voor de uilenliefhebber een must, voor de meer wetenschappelijk geïnteresseerde waarnemer leuk om door te bladeren en om te grasduinen in de veldwaarnemingen met tal van onvermoede bevindingen.



Portret van Steenuil, waterverf (Marit Hendriks van de Weem). *Little Owl portrait*.

Martin J.R. 2022. The Tawny Owl. Poyser, London. Gebonden met stofomslag, 304 pp. ISBN 978-1-4729-4356-0. Euro 114.-.

Zeker, het barst van de uilenboeken, en jaarlijks komen er nieuwe bij. Maar van de Bosuil valt het aantal toch wat tegen (om van de Ransuil maar te zwijgen), dus de aangekondigde Poyser werd met spanning afgewacht. Een monografie in de fameuze Poyser-serie staat meestal garant voor een degelijk staaltje werk. Dat schept verwachtingen. Ook Martin heeft er zich niet makkelijk vanaf gemaakt, maar door

de bank genomen viel het me toch tegen. Als ik de meer algemene hoofdstukken laat voor wat ze zijn (classificatie, verspreiding in Engeland, gehoor), en me richt op de levenswijze van Bosuilen, vallen drie dingen onmiddellijk op: (a) auteur zegt Bosuilen te hebben onderzocht, maar daar is bitter weinig van terug te vinden in de vorm van harde gegevens of eigen publicaties, (b) de incidentele weergave van cijfers in tabellen en grafieken is gebrekkig en (c) er wordt eindeloos uitgeweid over details die de auteur kennelijk belangwekkend vindt maar die feitelijk een onbeduidend (en slecht reproduceerbaar) aspect uit het leven van Bosuilen beschrijven. Een goed voorbeeld van dat laatste zijn de Bosuilen die overdag roepen. Iedereen die naast een Bosuil woont, weet dat ze zoiets - mits de omstandigheden daartoe aanleiding geven - veelvuldig doen. Maar Martin is erdoor verrast, gaat het bijhouden en komt tot de slotsom dat Bosuilen in de loop van de afgelopen decennia steeds vaker overdag zijn gaan roepen. Dat levert dan weer een speurtocht onder de bevindingen van andere vogelaars op, die zijn waarneming soms lijken te bevestigen en soms onderuit halen, en allerlei speculaties over het waarom ervan (impliciet zijn idee als juist aanhoudend). Hetzelfde geldt bij de bespreking van morfen (kleurvarianties in verenkleed), van 'altruïsme', van 'alfaparen' versus familiegroepen (zonder dat duidelijk wordt hoe individuen, paren en 'families' überhaupt in het veld van elkaar werden onderscheiden), 'floaters', Bosuilen op zee, of Britse Bosuilen op weg zijn naar een eigen ondersoort (past wel goed in het brexit-schema), en ga zo maar door. Over de populatiedynamiek van Bosuilen wordt verteld aan de hand van echt onderzoek van anderen (inclusief zenderstudies en langlopend onderzoek naar de broedbiologie, met zwaar accent op het werk van Southern, Hiron en Petty), maar vaak met een vogelaarsperspectief. Het is te allen tijde beter er de oorspronkelijke publicaties bij te pakken (en wat breder te grasduinen, buiten het Britse eiland om). Maar soms levert het interessante zijpaden op, als bijvoorbeeld: zijn de resultaten van onderzoek van 70 jaar geleden (door Southern) nog toepasbaar vandaag de dag, hoe verhouden de resultaten verkregen via broedsels in nestkasten zich tot die in natuurlijke holtes, hoe representatief zijn terugmeldingen van geringde nestjongen waar het dispersie en mortaliteit betreft, waarom laten verschillende monitoringschema's zulke uiteenlopende trends op de lange termijn zien (Martin heeft gelijk: Bosuil is een van de vele soorten die *niet* betrouwbaar zijn te monitoren met de standaardmethoden ontwikkeld voor algemene dagactieve soorten), wat doet massieve begrazing van herten (al dan niet geïntroduceerde) met de bodemvegetatie en hoe werkt dat uit op het boscosestroom, hoe groot is de impact van kattenpredatie op muizenpopulaties waar uilen van moeten leven (eigenlijk: wat doet die mensenmassa überhaupt met de leefomgeving)? Ongetwijfeld zal het bosuilenboek velen een berg informatie verschaffen die anders alleen via het lezen van afzonderlijke stukken in de literatuur verkregen kon worden (plus dat niet al die literatuur vrij online beschikbaar is, al verbeterd er op dat vlak veel: titel en auteur intikken, het woordje pdf toevoegen, et voilà, goede trefkans). Het boek is strak uitgegeven (een echte Poyser, en wat zijn die boeken duur geworden), met één fotokatern (in kleur), spaarzaam foto's en tekeningen in de tekst, weinig figuren en tabellen, enkele overbodige bijlagen, een (sterk Angelsaksisch georiënteerde) literatuurlijst en een uitgebreid register.